
СОЛОВЕЙ Л.С.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Інститут туризму Федерації
професійних спілок України

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

Стаття аналізує сучасний стан підготовки туристичних кадрів в Україні. Визначено тенденції розвитку вітчизняної туристичної освіти, запропоновано деякі шляхи її оптимізації.

Ключові слова: підготовка кадрів, туристична освіта, стандарти професійної підготовки фахівців, сфера туризму.

Статья анализирует подготовку туристских кадров в Украине, определяет тенденции развития туристского образования, предлагает пути его оптимизации.

Ключевые слова: подготовка кадров, туристское образование, стандарты профессиональной подготовки специалистов, сфера туризма.

The article analyses the training of specialists in the sphere of tourism, determines the tendencies of the development of national tourism personnel training. Some recommendations are suggested to optimize the national education and training in tourism.

Key words: training of tourism personnel, tourism education, standards of professional training, tourism.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема підготовки кадрів для вітчизняної туристичної сфери є предметом активного наукового дослідження вчених багатьох галузей знань – географії, економіки, екології, історії, педагогіки, психології, соціології, правознавства та ін.

Теоретико-методологічні засади становлення системи підготовки фа-

хівців туризму в Україні закладено науковим доробком таких вчених, як В. К. Бабарицька, О. О. Бейдик, Л. В. Грибова, А. П. Конох, М. П. Крачило, Л. Г. Лук'янова, О. О. Любіцева, О. Ю. Малиновська, М. П. Мальська, Г. П. Наumenко, Л. І. Поважна, Л. В. Сакун, М. І. Скрипник, Т. І. Ткаченко, В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, Г. С. Цехмістрова та ін.

Як свідчить світовий досвід, необ-

© Соловей Л.С., 2012

хідною умовою успішного розвитку туризму є його відповідне забезпечення. В результаті інтенсивного розвитку туризму проблема його кадрового забезпечення загострилася. Однак точну потребу у туристичних кадрах сфери через недосконалість Національних класифікаторів України («Класифікатора видів економічної діяльності» та «Класифікатора професій»), в яких недостатньою мірою представлено специфіку туристичної сфери, визначити практично неможливо.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан професійної туристичної освіти, запропонувати деякі шляхи оптимізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах туристичного профілю.

Сучасна вітчизняна туристична освіта через проблеми, пов'язані з недосконалими державними освітніми стандартами професійної туристичної освіти, неадаптованістю навчальних планів і програм до сучасних вимог і потреб туризму, недостатньою навчально-методичною і навчально-матеріальною базами ВНЗ, нестачею кваліфікованих викладацьких кадрів має, як результат, невідповідну якість підготовки кадрів. Потреба у вдосконаленні системи професійної освіти в туризмі викликана не тільки соціальним замовленням суспільства, змінами вимог до рівня якості підготовки з боку роботодавців, а й підвищенням конкурентоспроможності фахівців на вітчизняному та світовому ринках праці. Подальший динамічний розвиток туризму вимагає від фахівців туризму більш ефективної праці, вищого професіоналізму, який можна набути тільки через зростання якості підготовки у сфері освіти. Ринок праці потребує професіоналів, які володіють новітніми технологіями та програмними продуктами, комунікативно-психологічними особливостями спілкування з клієнтами, є обізнаними в основах просування туристичних послуг [2].

На формування і розвиток системи підготовки кадрів для сфери туризму

впливають як зовнішні чинники (серед яких світові тенденції розвитку туризму та туристичної освіти; освітня політика держави, що регламентується державними та законодавчими актами; зміст освіти (навчальні плани, програми, підручники), ринок праці), так і внутрішні чинники (характер освітньої системи навчального закладу, загальний світогляд викладачів та рівень їх підготовки до інноваційної діяльності, якісний склад студентів у порівнянні з кількісним та ін.) [6, с. 153 – 154].

На думку фахівців, удосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму, її адаптація до загальноєвропейських освітніх стандартів стануть можливими за умови об'єднання зусиль, координації та кооперації діяльності туристичних організацій, навчальних центрів, вищих навчальних закладів туристичного профілю, навчальних закладів післядипломної освіти, курсової мережі з підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації туристичних кадрів, семінарів та ін.; удосконалення нормативно-правової бази туристичної освіти; створення якісно нових державних освітніх стандартів для професійної туристичної освіти всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів; вивчення світового досвіду та формування у майбутніх фахівців сфери туризму необхідних професійних знань, умінь, навичок, що відповідають світовим освітнім стандартам; розвиток регіональних систем підготовки фахівців сфери туризму; розробки єдиного стандарту, іншими словами, “моделі” фахівця сфери туризму і моделі його підготовки; впровадження інноваційних педагогічних технологій; оновлення науково-методичного та інформаційного супроводу освітнього процесу; залучення до викладання практиків сфери туризму; підвищення якості освіти та конкурентоспроможності випускників вітчизняних навчальних закладів туристичного профілю на світовому ринку праці [1; 5; 6; 7].

На нашу думку, потрібно, перш за

все, об'єднати зусилля державних органів управління туристичною сферою, наукових і навчальних установ для розробки та впровадження стандартів професійної підготовки фахівців сфери туризму. Виконання цього завдання потребує: вивчення потреби ринку праці у кадрах туристичних професій і внесення доповнень і змін у Класифікатор професій; розробки кваліфікаційних вимог до туристичних професій і створення розділу "Кваліфікаційні характеристики посад працівників туристичної сфери" у Державному класифікаторі професій; розробки професійних стандартів категорій працівників туристичної сфери; удосконалення структури ступеневої системи професійної освіти в туризмі; розробки системи кваліфікації персоналу та компетентності для застосування її до випускників всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів туристичної освіти.

Проведений аналіз підготовки фахівців сфери туризму дозволив виявити деякі тенденції розвитку туристичної освіти в Україні на сучасному етапі.

По-перше, характерною рисою сучасної туристичної освіти є перехід від адміністративного формування змісту освіти до об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін у вирішенні проблем освіти, що надає педагогам, студентам, роботодавцям можливість вибору змісту, форм і методів організації навчального процесу в освітньому закладі.

По-друге, професійна кваліфікація фахівця сфери туризму, як відомо, залежить не тільки від отриманої загальної та спеціальної підготовки, але і від світового досвіду та стандартів туристичної індустрії. Тому особливістю формування змісту туристичної освіти є орієнтація теоретичної та практичної професійної підготовки на світовий досвід. Вважаємо, що постійне інноваційне оновлення навчальних програм, планів підготовки фахівців сфери туризму буде враховувати не тільки світовий досвід, а й перспективні потреби сфери туризму та туристичного бізне-

су. Фахівці туристичної сфери повинні володіти професійними знаннями, навичками, вміннями, необхідними для ефективної професійної діяльності. Навчання за оновленими програмами повинно забезпечити всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця, заохочувати їх до самостійного мислення, готувати до обов'язкового неперервного самонавчання, самоосвіти, самовдосконалення протягом усієї професійної діяльності.

По-третє, як показав досвід, від фахівців сфери туризму всіх ланок, а особливо вищої (управлінської) вимагається не тільки досконале знання фаху, а й високий рівень володіння професійним мовленням. Уміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватись у професійній сфері, встановлювати ділові контакти. Відомо, що рівень культури усного та писемного ділового мовлення визначається правильністю, комунікативною досконалістю, аргументованістю, доцільністю, стислістю, точністю. Проведене дослідження довело, що переважна більшість фахівців туристичної сфери спілкується російською мовою. Ймовірно, цей факт пояснюється тим, що сьогодні українське професійне мовлення сфери туризму, на жаль, поки що перебуває на етапі становлення, унормування. Проведений аналіз навчальних планів напряму підготовки 6.030601 "Менеджмент" освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" Інституту туризму Федерації професійних спілок України свідчить, що на вивчення "Ділової української мови" за навчальним планом 1997 р. виділялося 72 год. (54 год. аудиторні заняття, 18 год. СРС), тоді як за навчальним планом 2010 р. на вивчення "Української мови (за професійним спрямуванням)" виділено 108 год. (54 год. аудиторних занять, 54 год. СРС), що складає 3 кредити. Вважаємо, що у майбутньому проблема, пов'язана з українським професійним мовленням, поступово вирішиться [3; 4].

Варто зазначити, що ефективність і результативність системи підготовки фахівців сфери туризму залежить від рівня інтеграції освітнього процесу в практику туризму. Науковці дійшли висновку, що для формування висококваліфікованих фахівців сфери туризму необхідно, щоб зміст навчання відповідав вимогам їх майбутньої діяльності, щоб існував зв'язок навчання та виробничої практики, взаємозв'язок теоретичних знань з практикою, відбувалося стажування на робочих місцях упродовж навчання у ВНЗ.

Крім цього, кращому розумінню тенденцій і перспектив розвитку вітчизняного та міжнародного туризму, зближенню та співпраці туристичної освіти і ринку туристичних послуг сприяє участь студентів старших курсів у науково-дослідницькій діяльності та проходження практики на туристичних підприємствах. Очевидно, що подальше зміцнення зв'язків між теорією та практикою, між системою підготовки фахівців сфери туризму та виробничою діяльністю туристичних підприємств залежатиме від постійного вивчення потреб туристичного ринку праці, залучення працюючих фахівців і практиків сфери туризму до викладацької справи, тісного зв'язку викладачів профільних дисциплін з туристичними підприємствами, розвитку науково – дослідницької діяльності у навчальному закладі.

Характерною особливістю сучасної туристичної освіти стала інтернаціоналізація. Майбутніх фахівців сфери туризму насправді важливо знайомити з культурою інших країн і народів, їх віросповіданнями, традиціями та звичаями, національними кухнями, вчити розуміти та поважати іншу культуру.

Як свідчить досвід навчального процесу у вітчизняних ВНЗ, основними напрямками розвитку інтернаціоналізації туристичної освіти вважається, по-перше, введення до навчальних планів дисциплін, що вивчають традиції, релігію, культуру різних народів світу ("Світова культура і мис-

тецтво", "Туристичне краєзнавство", "Релігієзнавство", "Іноземна мова" та ін.). По-друге, важливо організовувати обмін викладачами і студентами між навчальними закладами різних країн. По-третє, потрібно спонукати викладачів і студентів брати участь в освітніх програмах навчальних закладів інших країн, а також організовувати для студентів старших курсів практику на туристичних підприємствах в країнах з розвиненою сферою туризму. Насправді, така практика вже стала звичайною в провідних туристичних навчальних закладах України. Важливо, щоб перебуваючи закордоном, фахівець сфери туризму не забував, що він – представник української держави, носій і знавець національної культури.

Одним з напрямів модернізації та покращення якості підготовки фахівців сфери туризму має стати професійно орієнтоване вивчення студентами іноземних мов. Професійна діяльність фахівців туризму вимагає знання іноземних мов на високому рівні для проведення переговорів, листування, оформлення контрактів, спілкування з клієнтом, вирішення можливих конфліктних ситуацій. Відомо, що неясність, непорозуміння, двозначність у спілкуванні можуть призвести до фінансових збитків, втрати клієнта та ін. Знання культурних особливостей країни-партнера, її історії, традицій та звичаїв допоможуть у професійному спілкуванні іноземною мовою. Професіонал, який вільно володіє кількома іноземними мовами, стає більш мобільним, гнучким, здатним адаптуватися до вимог світового ринку праці.

Власний досвід автора дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі навчання іноземним мовам у ВНЗ туристичного профілю характеризується чіткою професійною спрямованістю. Насправді, курс іноземної мови на відміну від інших фахових дисциплін має свою специфіку. Якщо інші дисципліни ставлять за мету засвоєння знань основ науки, то при вивченні іноземної мови знання мають бути лише не-

Таблиця 1.

Напрями діяльності вищих навчальних закладів щодо удосконалення підготовки фахівців сфери туризму

Напрями діяльності	Завдання
Навчально-виховний процес	Застосування новітніх освітніх технологій, нетрадиційних методів навчання у навчальному процесі. Проведення олімпіад, організація виставок, виставок-продаж, фестивалів, конкурсів, змагань, огляд-конкурсів. Організація практичної професійної діяльності студентів під час канікул. Участь в обмінах студентами з зарубіжними ВНЗ. Пропаганда та обмін ідеями та досягненнями навчально-виховного процесу (конференції, семінари, видавнича діяльність). Організація наукового пошуку студентів.
Науково-методична діяльність	Розробка освітніх стандартів нового покоління. Розробка навчальних планів і типових програм навчальних дисциплін за галузевими стандартами для всіх форм навчання (денне, заочне, дистанційне, екстернат). Розробка навчальних програм за новими державними стандартами. Підготовка підручників, навчальних посібників, навчально-методичних комплексів з навчальних дисциплін нового покоління. Створення електронних бібліотек, довідників. Активізація видавничої діяльності.

обхідною передумовою формування умінь і навичок користування мовою і не розглядаються як кінцева мета навчання. Крім загального удосконалення у практичному володінні іноземною мовою, студент повинен вивчити і так звану „підмову” свого майбутнього фаху, а саме, „підмову” сфери туризму. Надалі, на думку автора, тенденція до збільшення навчального часу на вивчення іноземної мови професійного спрямування у навчальних закладах туристичного профілю збережеться. Так, проведений аналіз навчальних планів напряму підготовки 6.030601 “Менеджмент” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” Інституту туризму ФПУ свідчить, що порів-

няно з навчальним планом 1997 р. час на вивчення іноземної мови збільшився на 711 год. і у 2010 р. складає 1152 год. (32 кредити), з яких 702 год. виділяється на аудиторні заняття [3; 4].

Все вищезазначене дало можливість визначити пріоритетні напрями діяльності вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку туристичних кадрів, щодо удосконалення навчально-виховного процесу, реалізації неперервної професійної підготовки з випереджуючим характером навчання, підвищення якості підготовки фахівців (професійний рівень) і, звичайно, оптимізації вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму (див. табл. 1).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринько С. А. Рынок подготовки туристских кадров : реалии и перспективы развития / С. А. Гринько [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті : http://tourlib.net/statti_tourism/grinko.htm
2. Дусак Н.В. Соціально-економічні аспекти діяльності фахівців туристичної індустрії в умовах перехідної економіки / Н.В. Дусак [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті : http://tourlib.net/statti_ukr/dusak.htm.
3. Навчальний план підготовки бакалавра галузі знань 0306 “Менеджмент і адміністрування”, напряму 6.030601 “Менеджмент” професійного спрямування “Менеджмент організацій і адміністрування” в Інституті туризму Федерації профспілок України. – 2010.
4. Навчальний план підготовки спеціаліста спеціальності 7.050203 “Менеджмент у невиробничій сфері” (туризм) в Інституті туризму Федерації профспілок України. – 1997.
5. Пальчук М. И. Современные тенденции развития профессионального образования в странах ЕС / М. И. Пальчук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Туристична освіта в Україні : проблеми і перспективи”. – Сімферополь, 2005. – С. 43 – 45.
6. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : [монографія] / В. К. Федорченко; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2004. – 472 с.
7. Федорченко В. К. Трансформація досвіду зарубіжних країн у розвиток туристської освіти України / В. К. Федорченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 1. – С. 125 – 137.